

ԼԵՂՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ ԹՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒՈՎ

Լեղուի մը հայնաւորներուն կամ բաղաձայններուն քան-
կութիւնը, անոնց իւրաքանչիւրին միւսներուն հետ ունեցած
համեմատութիւնը Խ որոշելու, հետեւաբար նոյն լեղուին
ներդաշնակութեան աստիճանը գտնելու համար պարզ միջոց
մը կայ՝ որ թէև շատ նանձրանալի է, (ծանրաթու, աշխա-
տասէր և անձնուէր գիտունին համար չէ խօսքս), բայց շատ
ալ ապահով արդիւնք մը կ'ընծայէ: Այն է՝ համրել որոշ հա-
տուածի մը միջ գտնուած տաւերուն թիւը և թուաբա-
նական հաշուով կազմել անոնց համեմատական տարւտակը, ինչ
պէս ըրած է Whitney սանսքրիտ լեղուին համար: (Տես իր
Սանսքրիտ քերականութիւնը):

«Բանասէր»ի ընթերցողներուն հետաքրքրական նիւթ մը
մատակարարելու, միւս կողմէ հայերէն լեղուի անմիակ մնա-
ցած մէկ խնդիրն ալ ուսումնասիրած լինելու համար յանձն
առի սոյն աշխատութիւնը, զոր և այստեղ կը ներկայացնեմ:

Քննութեանս առարկայ եղած է հայ լեղուին հնա-
գոյն վիճակը. այն՝ որ երևան կուգայ ոսկեղէն դարու
առաջին Թարգմանչաց ոսկեղինի գրչներուն տակ՝ իր

ափնէն մաքուր, ափնէն անարատ, ափնէն աւելի բնիչ ու
անխառն ձևին մը: Ըստ այսմ եղիշէ, փարպեցի, խորենա-
ցի, Մամբրէ, Յովհան Մանդակունի, Դաւիթ անյաղթ և ու-
րիշ համեմատաբար յետնագոյն մատենագիրներ մեր հա-
շտէն դուրս կը մնան: Բայց որովհետեւ նոյն իսկ մեր
ընտրած շրջանին մատենագրութիւնը ոճով և ձևով բազ-
մազան պէսպիսութիւններ, կամ նիւթին իսկ պատճառաւ
բազմաթիւ կրկնութիւններ կ'ընձայէ, ասոնցմէ ևս ընտրու-
ած են այնպիսի հատուածներ՝ որոնց մէջ կարելի եղածին
չափ նուազ լինին յատուկ անուններ և նոյն բառերու
կրկնութիւններ. որով և ներկայացուցած ըլլանք այն ժամա-
նակի սովորական լեզուին պատկերը: Այս պատճառաւ
չենք առած Ագաթանգեղոս, Բուշանդ, Կորիւն, Հին Կոս-
կարան և:

Մեր քննութեան մէջ մտած են հետեւեալ 8 հատուածները.

1. Գործք Առաքելոցէն՝ Գլուխ ԺԵ, համար 16-34. « և
(յԱթնս) ի մնալն նոցա (Պաղոսի) ... անկեալք ի նա հաւա-
տացին »

2. Նոյնպէս Գործք Առաքելոցէն Գլուխ ԻԸ, համար 1-
10. « յայնժամ զհտացաք թէ ... որ ինչ պէտք էին: »

3. Եղնկայ Կողբացոյ Առաքին Գրքին առաջին երեք Գլուխ-
ները՝ ուր Եղնիկի Բովանդակ Ճարտարութիւնը ամփոփուած
է. « Յորժամ զաներևութն ... Ընդ չորս անկիւնս տի-
եզերաց արշաւեցուցանել: » Տիպ Վենետ. 1826, Էջ 5-18.

4. Սեբեքիանոսի Եպիսկոպոսի Եմեսացոյ Ճառ Ա. ի մեծի

աւուր Տրաֆալուցին, խօսեցեալ յԵրուսաղէմ վասն հա-
ւատոյ և ի հօրի ծննդեանն . զի էջ. «այլ թերեւս պարտ
և պատշաճ իցի ... և դուք արժանի արարիք լինել :»

5. Կիրովի Երուսաղէմացւոյ Կոչումն ընծայութեան . Ճառ-
Ա. Որք եկեալ էին կնիք առնուլ յԵրուսաղէմ մատուցելոց .
«Աշակերտք նորոց կտակարանաց ... օրհնութեան ընդ փե-
սաւերսն :» Վեհնա, 1832 .

6. Նորին Կիրովի Ճառ Երրորդ . Ասացեալ վասն Սրտու-
թեան . «Ուրախ լիցին երկինք և ցնծացէ երկիր ... խոնար-
հութեան մեծութիւնք :»

7. Սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի Մատթէոսի մեկնու-
թեանն՝ Ճառ Բ, (Գիրք Ա, էջ 18—20, Վեհնարկ. 1826) . —
Գիրք լինելոյ Յիսուսի փրկաստանի որդւոյ Դաւթի որդւոյ
Աբրահամո . «Երկեցէք արդեօք զպատուէրն՝ ջոր տուաք
նեզ ... զի՞ այդչափ փութաս յանձնուս մտանել :»

8. Սրբոյն Բարսղի Կեսարացւոյ վեցօրէից Ճառերէն՝
Ճառ Դ. «Ազգի ազգի տեսիլք մուկեցիք ... ախորժելով նո-
ցին լինիցին ունկնդիրք :» Վեհնարկ 1830 :

Այս հատուածներուն ամբողջութիւնը կը պարունակէ
17,196 տառերու հաւաքում մը կամ՝ և, աւ, իւ, ու, ալ, ոյ, եւ
դէ մէջ նայն հաշուելով, հաշուելով նմանա-
պէս անգիր ընել, ընդ ամենը 16,339 նայն . ինչ որ կը
կազմէ տպագրական գրեթէ ամբողջ թերթ մը : Ասոնց մէջ
աւերուսն թիւը չիլա 2000 է և ը՛ 200 :

Մեր հաշուին մը չկատի առինք տառերուն ո՛չ թէ այժմ

եան այլափոխեալ հնչումը, այլ այն որ ունի հայ լեզու-ն
 Ոսկեդարու շրջանին և զոր լեզու-աբանական ու բանասիրա-
 կան քննութիւնները երեւան հաճած են. այսպէս՝ աւ, և, իւ
 երկբարբառներ են, ուստի և պէտք չէ հնչել աւ, յիւ,
 իւ, ինչպէս այժմ սովորութիւն ունինք հնչելու վասնզի այս
 պարագային մեր ցանկին վրէջ պիտի կարողանային իբր առան-
 ձին տարր ներկայանալ, այլ լուծուելով իրենց մասերուն՝
 պիտի անցնէին ա, ւ, յ, ի, վ ձայներուն հաղուին վրէջ. նոյն
 պէս իմանալու է նաեւ ու, ւա, ոյ, այ և՛ ձայներուն հա-
 մար: ինչպէս իւ տեսնուի, բոլոր ասոնք իբր առանձին և ան-
 կախ հնչիւններ նշանակուած են մեր ցանկին վրէջ:

Գալով յ և ւ տառերուն, ասոնցմէ առաջինը իւ ներկա-
 յացնէ բառասկիզբի յ-ն, ուր երկբարբառի մաս չի կազմեր.
 այլ բոլորովին անկախ է: Իսկ երկրորդը հոգւոյ, որդւոյ և՛ բա-
 րերուն վրէջ պատահած ւ տառն է. Պատշաճ դատեցի՞ք նաեւ
 առանձին նշանակել ւ ձայնը՝ որ ուրիշ բան չէ, բայց երբ
 նոյն աւ երկբարբառը՝ բաղաձայնի քով:

Անցնի՞ք այժմ և Գրին: Խնդիր է թէ հին Հայերն ինչպէս
 իւ հնչէին երկու կամ ասելի յարորդական բաղաձայններու խառն-
 մը. այսինքն ինչպէս իւ հնչէին Օրինակ՝ Գլուխ, հ-բւն, Ծանր,
 Խըրու, զմիշտ շնորհակալ և՛ այսպիսի բառեր, զորոնք մեզ
 այժմ իւ կարդա՞ք Գլուխ, հ-բւն, Խըրըրու, զմիշտ շնորհակա-
 ր-ն և՛: Քրնայ կարծուիլ թէ հին Հայերը մեզմէ ասելի արագ
 և փոքրիկ առաջանութեամբ իւ կ'արտասանէին Գլուխ, հ-բւն,
 Խըրու և՛. կրնայ կարծուիլ սակայն նաեւ որ մեր այժմեան լին-

պարունակի ընդամենը 816,95 ձայն:

Յուցակիս տուած վերջին արդիւնքը՝ այսինքն % 54 բաղա-
 ձայն. հայերէնի միջ միջնարական է. ասով հայերէնը կ'անցնի
 ներդաշնակ լեզուներու խումբին մէջ:

Օրործածութեան քանակութեան հոգի ահաւասիկ մեր ձայնե-
 րուն կարեգը.

ա, ձ, ը, ի, լ, լ, է, ե, ո, ը, ս, յ, ու, չ, լ, շ, լ, ի, է,
 Լ, ու, չ, շ, է, ո, Բ, ո, Գ, Դ, ո, Ի, ու, շ, յ, չ, Ժ, Ժ,
 Վ, ու, օ, Ժ, Յ, Չ, փ, Ը, Ծ, Լ, ֆ:

ա-երուն գումարը 100էն.

ձայներուն գումարը 100էն.

ա	100	12,240 %
բ	40	1,224
գ	8,85	1,083
դ	10,25	1,254
ե	39,45	4,828
զ	20,7	2,539
է	16,9	2,068
ը ջրուն	43	5,263
ը ջրուն	2,5	0,305
թ	13,45	1,646
ժ	2,9	0,355
ի	44,9	5,496
լ	19,75	2,417
խ	5,85	0,716
ծ	5,5	0,673
ժ	21,7	2,656
տ	8,65	1,058
է	2,35	0,348
շ	8,75	0,826
ռ	1,95	0,239
ժ	27,85	3,409
յ	8,55	0,801
ն	26,85	10,631
շ	6	0,734
ո	31,1	3,806
չ	11,95	1,462
պ	3,05	1,107
զ	2,8	0,342

— Երևանի գումարը 100 Ժն.

Հայկերանի գումարը 100 Ժն.

ա	3,4	.	.	.	.	.	.	.	1,028
ս	27,6	.	.	.	.	.	.	.	3,378
վ	6,45	.	.	.	.	.	.	.	0,167
տ	20,65	.	.	.	.	.	.	.	2,527
բ	53,35	.	.	.	.	.	.	.	1,531
ց	22,8	.	.	.	.	.	.	.	2,790
ւ	0,7	.	.	.	.	.	.	.	0,085
փ	2,55	.	.	.	.	.	.	.	0,312
գ	17,1	.	.	.	.	.	.	.	2,033
կ	21,55	.	.	.	.	.	.	.	2,637
օ	4,45	.	.	.	.	.	.	.	0,544
աւ	6,9	.	.	.	.	.	.	.	0,844
բւ	7	.	.	.	.	.	.	.	0,854
սւ	22,5	.	.	.	.	.	.	.	2,754
կւ	10,2	.	.	.	.	.	.	.	1,248
այ	5,35	.	.	.	.	.	.	.	0,654
այ	12,35	.	.	.	.	.	.	.	1,511
Յ	0	.	.	.	.	.	.	.	0

Էջմածին 4 Մարտ 99.

ՀՐԱՅԵԱՅ 8. ԱՃԱՌԵԱՆ

“ ԲԱԶՄԱՎԵՐ ”

Տարեկան բաժնեգրին Ժ 10 ֆր.
 Ին Հրատարակութի ամի ամիս:
 Դիմել՝ Rédaction du Bazmaver
 St.-Lazare. VENISE.

“ ԲԻՒՐԱԿԵ ”

Տարեկան բաժնեգրին Ժ 15 ֆր.
 Ին Հրատարակութի ամի շաբաթու-
 րիկի Direction du Burak
 Kazakher-han. Constantinople.

“ ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ”

Տարեկան բաժնեգրին Ժ 10 ֆր.
 Ին Հրատարակութի ամի ամիս:
 Դիմել՝ Rédaction du Handess
 VII/2 Mechitaristengasse 4. WIEN.